

УДК 657.28

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Дем'янишина О. А.

Анотація. У статті розглядається механізм організації облікового процесу та його впливу на формування повної облікової інформації і прийняття ефективних управлінських рішень. Досліджено наукові підходи до визначення терміну «організація обліку» та на основі їх узагальнення сформовано авторське визначення. Виявлено, що без досконалої організації бухгалтерського обліку розрахункових операцій є неможливим досягнення позитивних результатів діяльності. Встановлено, що організація обліку це творчий процес на певному підприємстві чи організації й значною мірою визначається його специфікою: обсягами господарської діяльності, рівнем механізації та автоматизації облікових процесів, наявністю висококваліфікованих облікових кадрів, системою управління, звітністю та її періодичністю. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення організації та методики обліку і посилення контролю за станом розрахунків на рівні окремих підприємств.

Ключові слова: концепція організації обліку, облікова політика, розрахункові операції, постачальники та підрядники, розрахунки за виплатами працівникам, інформаційна система.

JEL Classification: D83, G14, L86, M41

ORGANIZATION AND METHOD OF ACCOUNTING THE SETTLEMENT OPERATIONS AT THE ENTERPRISE

Olesia Demianyshyna

Abstract. The purpose of the article is to study the essence of the concept of accounting operations as a prerequisite for the effective functioning of any enterprise in the modern market environment. The article considers the problems of organization of accounting in domestic enterprises. Accounting organization studies settlement operations. The Ukrainian legislative approach to accounting is analyzed. The paper presents the author's definition of the concept of "organization". In the article the mechanism of organization of registration process and its influence is examined on forming the complete accounting information and acceptance of effective administrative decisions. It was revealed that without the perfect organization of accounting of settlement transactions, it is impossible to achieve positive results of operations. It is established that the organization of accounting is a creative process at a particular enterprise or organization and is largely determined by its specificity: volumes of economic activity, the level of mechanization and automation of accounting processes, the presence of highly qualified accounting personnel, management system, reporting and its periodicity. It is stated that the accounting policy is an integral part of accounting organization. Proposals for improving the organization and methodology of accounting and strengthening control over the state of settlements at the level of individual enterprises are substantiated. The author substantiates that the organization of accounting of settlement operations – is the construction of a complex integrated system of information that will provide effective guidance and increase the financial performance of any business entity. It is proved that the organization and methodology of settlement operations is quite a complex system, on which depends the efficiency and correctness of the accepted managerial decisions and the development of the business entity as a whole; therefore, it requires constant research and improvement in the context of a separate accounting object for the performed calculations.

Keywords: the concept of accounting, accounting policies, settlement operations, suppliers and contractors, payments for employee benefits, information systems.

Постановка проблеми. Своєчасні та достовірні дані бухгалтерського обліку є основою інформаційного забезпечення будь-якого господарюючого суб'єкта, тому потрібним є чітка та ефективна його організація. Фінансовий стан кожного суб'єкта господарювання визначається його взаємовідносинами з іншими контрагентами та станом розрахунків між ними. Тому одним з пріоритетних напрямів удосконалення управління підприємством є організація детального обліку необхідної інформації про стан розрахунків, що формується в системі бухгалтерського обліку та її надання зацікавленим сторонам з метою прийняття ефективних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Питанням ефективною та досконалою організації обліку на підприємствах приділена значна увага вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Ф. Ф. Бутинець, В. П. Завгородній, В. В. Сопко, М. С. Пушкар, С. В. Свірко, В. С. Лень, Й. Бетге, Р. Ентоні, Дж. Рис та інші. Загальні положення методології й організації обліку та контролю розрахунків висвітлено у працях деяких зарубіжних та вітчизняних авторів (М. Т. Білуха, М. Ф. Огійчук, Л. А. Рибіна, Я. В. Соколов, О. А. Шевчук, М. М. Шигун). Однак, питання раціональної побудови системи обліку розрахунків потребує постійного удосконалення, тому є актуальним.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є дослідження сутності поняття організації обліку розрахункових операцій як необхідної передумови ефективного функціонування будь-якого підприємства в сучасному ринковому середовищі.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Для беззбиткового

функціонування будь-якого підприємства необхідним є розробка чіткої організації бухгалтерського обліку за різного роду розрахунковими операціями, які здійснюються суб'єктом господарювання в процесі взаємодії із різними контрагентами.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» організація бухгалтерського обліку на підприємстві є компетенцією його власника. Власник несе відповідальність за:

- організацію бухгалтерського обліку;
- забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій в первинних документах;
- збереження та обробку документів, реєстрів обліку протягом встановленого терміну але не менше трьох років [1].

Оскільки бухгалтерський облік є складним механізмом, призначенням якого є забезпечувати інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів з метою ефективного й оперативного управління суб'єктом господарювання в сучасних умовах, тому він має виконувати намічені завдання та, відповідно, бути організованим відповідно до вимог чинного законодавства та на умовах конкретного господарюючого суб'єкта. Неможливо досягнути позитивних результатів діяльності підприємства без належної організації бухгалтерського обліку, вважає Н. Бондаренко, оскільки це один з найвідповідальніших етапів створення підприємства, а також запорука рентабельності в майбутньому [2].

Наукова категорія «організація» має значну кількість трактувань та цілей використання. Зокрема, у Великому тлумачному словнику сучасної української

мови [3] вона подається комплексом заходів, зміст яких полягає в координації дій окремих елементів системи. Істотно повніше і глибше означення цієї категорії подано в іншому Словникові [4], у якому вона трактується:

– внутрішньою упорядкованістю, узгодженістю, взаємодією більше чи менше диференційованих і автономних частин цілого, зумовлюваного його побудовою;

– сукупністю процесів або дій, що ведуть до створення та удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого;

– об'єднанням людей, які спільно реалізують програму або ціль (мету) і діють на основі певних правил і процедур.

Проте, як показали особисті дослідження автора, і таке трактування організації не охоплює усього того, що повинна забезпечувати організація з погляду її сутнісно-функціонального призначення. У зв'язку з цим означені вище твердження цієї категорії виправдано доповнити положеннями з приводу розуміння організації деякими іншими характеристиками і на розвиток наведених вище означень розглядати її також [5]:

- консолідуючим елементом будь-якого розвитку, якому, і тільки йому, під силу цілеспрямовано об'єднати всі інші його складові для одержання очікуваного результату;

- системоформуючою і системозабезпечуючою складовою розвитку, яка об'єднуючи всі його елементи (підсистеми), надає їхній сукупності змісту і характеру системи і забезпечуючи водночас віддачу результатів її функціонування;

- регулюючим і контролюючим елементом будь-якого розвитку, у тому числі такого, що стосується сільських

територій;

- засобом, що викликає до життя і формує організаційні відносини, які мають або повинні мати місце в організації будь-якої виробничої чи невиробничої системи.

Організація облікового апарату – це комплекс науково обґрунтованих організаційно-технічних заходів, що забезпечують виконання облікового процесу [6].

Ф. Бутинцем разом із колективом авторів розрізнив поняття «організація обліку» та «ведення обліку» так: «якщо власник або керівник веде особисто облік, то на такому підприємстві, як правило, організація обліку практично відсутня, там має місце лише ведення обліку. Організація обліку складається з двох частин: перша – належить виключно засновнику (керівнику); друга – є спільною: керівника і облікового апарату. Організація обліку – це прерогатива засновника (керівника), ведення обліку – виключно обов'язки головного бухгалтера. За правильність застосування методології (узгодженої із засновником) та технології обліку відповідальність покладається внутрішнім нормативним актом на бухгалтерську службу. Ведення обліку – це застосування бухгалтерською службою узгодженої з керівництвом підприємства методології та технології відображення в обліку фактів господарського життя та складання фінансової звітності за діючими стандартами обліку» [7].

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку відповідно із чинним законодавством, можна обрати такі форми його організації [8]:

1) введення в штат підприємства посади бухгалтера або створення бухгал-

лтерської служби на чолі з головним бухгалтером;

2) користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи;

3) ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою;

4) самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства.

Необхідно звернути увагу на той факт, що самостійне ведення бухгалтерського обліку не можливе у бюджетних установах та на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися. Також треба пам'ятати, що при введенні в штат посади бухгалтера керівнику підприємства забороняється вести облік [8].

Р. Ентоні та Дж. Рис розуміють під ефективною організацією системи бухгалтерського обліку специфічну роботу, для якої необхідним є високий професіональний рівень [9]. При цьому, на їхню думку, досконала система бухгалтерського обліку має задовольняти певні організаційні критерії, а саме: низька вартість обробки облікової інформації; швидке отримання облікової інформації; гарантування вищого ступеня точності облікової інформації; мінімізація можливості крадіжок та фальсифікацій.

Тобто, метою організації бухгалтерського обліку має бути забезпечення якості та економічності формування облікової інформації.

На думку Ф.Ф. Бутинця можна виділити три етапи організації бухгалтерського обліку. Перший – методичний

етап організації бухгалтерського обліку – вибір способів та прийомів, що є основою для таких методів обліку як документування, синтетичні та аналітичні рахунки, подвійний запис, бухгалтерський баланс і звітність, інвентаризація, оцінка майна та зобов'язань, калькулювання. Другий – технічний етап – вибір форми обліку, яка найбільш повно характеризуватиме та відповідатиме розміру підприємства та його галузі. Третій етап забезпечує організацію процесу управління в бухгалтерії, тобто організацію роботи облікового апарату [7].

На сьогодні, методологічні та практичні засади організації бухгалтерського обліку розрахунків, не використовують можливостей зростання позитивного впливу обліку і контролю за дотриманням розрахунково-платіжної дисципліни суб'єктів господарювання.

Розглядаючи поняття розрахунків Л. А. Рибіна, висвітлює власне розуміння цієї категорії як «...вид носіїв боргових вимог на кошти, які відрізняються структурою документів і документообігом, часом і місцем виконання розрахунків, ступенем гарантії платежів» [10].

Оскільки, облік за розрахунками поєднує в собі досить широкий спектр контрагентів з якими в ході своєї діяльності будь-яке підприємство має певні взаємовідносини, то потребують також розв'язання проблеми класифікації цих розрахунків з метою побудови раціональної системи їх обліку як інструменту управління [11].

Проаналізувавши організаційні та методичні аспекти обліку за розрахунками підприємства сформуємо структурно-логічну схему (рис. 1).

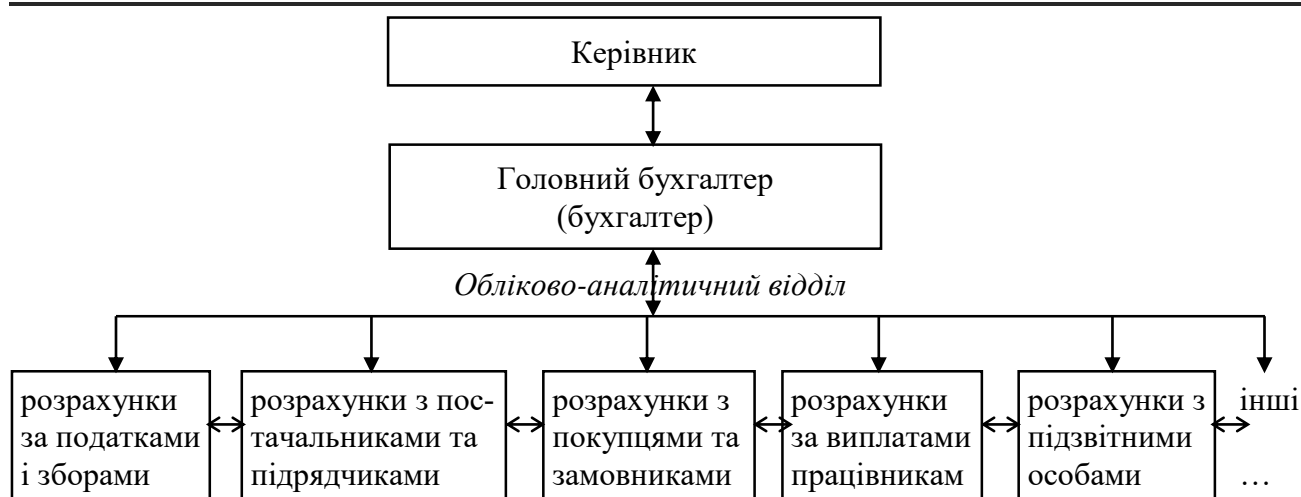

Рис. 1. Структурно-логічна схема організації розрахункових операцій на підприємстві

Джерело: розроблена автором.

Отже, на нашу думку, саме організаційна складова обліку має бути чітко визначена і прописана в обліковій політиці будь-якого підприємства.

Все більшого розвитку в Україні в останні роки набувають безготівкові розрахунки.

На особливості методики бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків із використанням платіжних вимог впливає предмет розрахунків. Як правило, ним може бути заборгованість перед бюджетом, заборгованість перед митними органами, сума фінансових санкцій, висунутих підприємству за порушення розрахунків з бюджетом або за укладеними угодами, розрахунки за претензіями, розрахунки із заробітної плати та інші. У разі стягнення коштів як фінансових санкцій зазначені суми у бухгалтерському обліку відображаються у складі витрат звітного періоду з відповідним впливом на фінансові результати, що відображені саме в бухгалтерському обліку [12].

Визначення ефективної методики та форми розрахунків призведе до

покращення фінансового стану підприємства, збільшенню його прибутку без залучення додаткових капітальних вкладень. Головною особливістю, яка визначає прийоми та методи, що використовуються для відображення об'єктів в обліку розрахункових операцій, становлять систему взаємопов'язаних елементів методу бухгалтерського обліку [13].

Одним із основних напрямів удосконалення взаємовідносин між контрагентами при розрахунках є підвищення аналітичної цінності облікової та економічної інформації. А це, на нашу думку, більшою мірою залежить від професіоналізму бухгалтерської служби (обліково-аналітичного відділу).

На сучасному етапі розвитку суспільства роль бухгалтера перейшла від чисто технічного відображення господарських операцій до збільшення участі в управлінському процесі, а це в певній мірі вимагає значного підвищення рівня знань в галузі планування, фінансування, кредитування, економічного аналізу, права, ефективно використовувати сучасні програми для обробки обліково-

економічної інформації. Тому, кваліфікована кадрова політика має невід'ємний вплив на ефективність організації бухгалтерського обліку.

В діяльності підприємств виникають ситуації, які впливають на своєчасне виконання або не виконання зобов'язань. Це означає, що при розрахунках із контрагентами у бухгалтерському обліку може виникати дебіторська або кредиторська заборгованість. Своєчасний контроль за розрахунками, попередження прострочення кредиторської заборгованості повинні бути основою в організації їх обліку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Організація обліку розрахункових операцій це побудова певної складної цілісної системи інформа-

ції, яка забезпечить ефективне керівництво та підвищить фінансових результатів діяльності будь-якого суб'єкта господарювання.

Звичайно для кожного підприємства організаційна структура обліку буде своєрідна, оскільки це залежить від ознак, що характеризують галузеву специфіку підприємства, організаційно-правової форми та інших особливостей.

Підводячи підсумки можна сказати, що організація і методика розрахункових операцій досить складна система, від якої залежить ефективність та правильність прийнятих управлінських рішень та розвиток суб'єкта господарювання в цілому, тому вона потребує постійного дослідження та удосконалення в розрізі окремого об'єкта обліку за здійсненими розрахунками.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність організації в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Бондаренко, Н. М. Теоретичні основи організації обліку на підприємстві / Н. М. Бондаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 4. – С. 10–14. – (Серія : Економічні науки).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 445 с.
4. Советский энциклопедический словарь / А. М. Прохоров (гл. ред.). – М. : «Советская энциклопедия», 1989. – 946 с.
5. Дем'янишина, О. А. Розвиток сільських територій Вінницької області: організаційно-аналітичний аспект : монографія / О. А. Дем'янишина. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 158 с.
6. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Академія, 2000. – 864 с.
7. Організація бухгалтерського обліку : [навч. посібник для студентів вузів «Облік і аудит»] / Ф. Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М. М. Шигун, С. М. Шулепова ; 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 576 с.
8. Способи організації бухгалтерського обліку на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.golovbukh.ua/news/10491-sposobi_organizatsiyi_bukhgalterskogo_obliku_na_pidpriyemstvi.
9. Anthony, R. N. Accounting text and cases / Anthony Robert N., Reese James S. – Homewood, Ill. : R. D. Irwin, 1975. – XXIV, 830 p.
10. Рибіна, Л. А. Роль безготівкових розрахунків в поліпшенні фінансового становища підприємств / Л. А. Рибіна // Вісник Сумського сільськогосподарського інституту. Науково-методичний журнал. – Вип. 1. – 2012. – С.155–157.

11. Дем'янишина, О. А. Особливості бухгалтерського обліку, оподаткування та звітності на малих підприємствах / О. А. Дем'янишина // Економіка та управління в ХХІ ст.: виклики та перспективи розвитку : матер. Міжнародної наук.-практ. конф., 18-19 травня 2017 р., м. Умань / за ред. д. е. н., проф. О. Г. Чирви. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2017. – С. 131–134.
12. Шевчук, О. А. Аспекти бухгалтерського та податкового обліку безготівкових розрахунків / О. А. Шевчук // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 69–76.
13. Демченко, Т. А. Проблеми обліку виробничих запасів та напрями його вдосконалення на підприємстві / Т. А. Демченко, Л. А. Чвертко // Науковий журнал «Економічні горизонти». – 2017. – № 1(2). – С. 48–56.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “ On accounting and financial reporting organization in Ukraine ”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (Accessed 17 May 2018).
2. Bondarenko, N. M. (2014), “Theoretical basis of accounting organization at the enterprise”, *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, issue. 4, pp. 10–14.
3. Busel, V. T. (ed.) (2001), *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language], VTF «Perun”, Kyiv, Irpin, Ukraine.
4. Prohorov, A. M. (ed.) (1989), *Sovetskij jenciklopedicheskij slovar'* [Soviet encyclopaedic dictionary], Sovetskaja jenciklopedija, Moscow, Russia.
5. Dem'ianyshyna, O. A. (2014), *Rozvytok silskykh terytorii Vinnytskoi oblasti: orhanizatsiino-analitychnyi aspekt* [Development of rural areas of Vinnytsia region: organizational and analytical aspect], VPTs “Vizavi”, Uman, Ukraine.
6. Mochernyi, S. V. (ed.) (2000), *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic encyclopedia], vol. 1, Akademiia, Kyiv, Ukraine.
7. Butynets, F. F., Oliinyk, O. V., Shyhun, M. M. and Shulepova, S.M. (2001), *Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku* [Organization of accounting], ZhITI, Zhytomyr, Ukraine.
8. Official site golovbukh.ua (2012), “Ways of organization of accounting at the enterprise”, available at: https://www.golovbukh.ua/news/10491-sposobi_organizatsiyi_bukhgalterskogo_obliku_na_pidpriemstvi (Accessed 17 May 2018).
9. Anthony, R. N. and Reese, J. S. (1975), *Accounting text and cases*, R. D. Irwin, Homewood, III, USA.
10. Rybina, L. A. (2012), “The role of cashless settlements in improving the financial position of enterprises”, *Visnyk Sumskoho silskohospodarskoho instytutu*, issue 1, pp. 155–157.
11. Dem'ianyshyna, O. A. (2017), “Features of accounting, taxation and reporting at small enterprises”, *Ekonomika ta upravlinnia v XXI st.: vyklyky ta perspektyvy rozvytku* [Economics and management in the 21st century: challenges and development prospects], Materialy Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii [Materials of the International scientific and practical conference], Uman, May 18-19 2017, pp. 131–134.
12. Shevchuk, O. A. (2011), “Aspects of accounting and tax accounting of cashless settlements”, *Finansy Ukrainy*, no. 2, pp. 69–76.
13. Demchenko, T. A. and Chvertko L. A. (2017), “Problems of accounting production reserves and the direction of its improvement in the enterprise”, *Economies' Horizons*, no. 1(2), pp. 48–56.

Бібліографічний опис для цитування:

Дем'янишина, О. А. Організація і методика обліку розрахункових операцій на підприємстві / О. А. Дем'янишина // Науковий журнал «Економічні горизонти». – 2018. – № 2(5). – С. 69–75.